

בצילא דשבתא

פירושים וביאורים מתורת רה"י הגאון רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

בס"ד, גליון פרשת במדבר תשפ"ה ♦ 163

בדין פסול שנים בעבודת הלויים

דאע"פ שבמציאות אין עבודת משא, אי"ז עושה את המצוה ל'אינה נוהגת לדורות', וכמו שנאמר שאחרי החורבן אין מצות קרבנות, ולא נמנה את מצוות קרבנות, דודאי אינו כן, אלא בזמן שיהיה ביהמ"ק אנו מחוייבים במצוה, וא"כ ה"ה לענין מניית 'ולא יעבוד עוד'.

וכתב הרמב"ן להוכיח, דהנה מבואר בגמרא (חולין שם) דאף בשילה אין המצוה נוהגת, והרי מצינו בגבעון שנשאו הלויים את הארון, אלא ודאי דכיון שבשילה היה מקום קבוע ולא הוצרכו למשא לא נפסלו, אבל כשהיו בגבעון והוצרכו לשאת את הארון, היה דין משא, יעוי"ש.

והנה בספר המצוות (עשה ל"ד) כתב הרמב"ם וז"ל, שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום, שהוא אומרו 'כי עבודת הקודש עליהם בכתף יסאו', ואע"פ שציווי זה בא ללויים בעת ההיא, אמנם היה זה למיעוט מספר הכהנים בעת ההיא כי אהרן הוא הראש, אמנם לדורות חייבין הכהנים והם ישאוהו וכו', עכ"ל.

והקשה הרמב"ן, דאחרי שמנה הרמב"ם את נשיאת הארון בכתף ע"י הכהנים ונוהגת לדורות, א"כ אף 'ולא יעבוד עוד' ינהג לדורות. ורצה לומר בדעת הרמב"ם, דבזמן שהיו במדבר הציווי היה ללויים וכעת לכהנים, ומאחר ונשתנתה המצוה, אז גם הלאו ד'לא יעבוד עוד' בטל. אולם כתב הרמב"ן דחלילה לומר כן שהשתנתה המצוה.

ולכך למד הרמב"ן, דהא דאמרה הגמרא 'כשר בכהנים פסול בלויים', היינו דוקא בעבודות השייכות רק לכהנים כקרבנות וברכת כהנים, שבהן אין פסול שנים בכהנים, אבל בשאר עבודות הניתנות לכלל הלויים והכהנים, יש בהם את הלאו של 'ולא יעבוד עוד', ומש"ה כהן מבין חמישים ומעלה פסול לישא את הארון בכתף.

ביאור דברי הגרי"ז בגדר נשיאת הארון

וכתב הגרי"ז לבאר בדעת הרמב"ם, (מובא בסוף חידושי הגרי"ז על הרמב"ם) שאמנם מצות נשיאת המשכן וכליו, הינה מצוה כללית של משא המקדש וכליו, והיא נאמרה לכלל הלויים, אבל מצות נשיאת הארון, חוץ ממה שהוא מכלל שאר כלי המקדש נאמר בו דין משא לעצמו, כמו שמצינו בעת שהיו יוצאים למלחמה 'וארון ברית ה' נוסע לפניכם', והוא דין נשיאת הארון מצד עצמו.

והביא הגרי"ז ראיה לדבריו מדברי הפסוק (דברים י' ח'), 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה', וכל הפסוק הזה מדבר על מצוות המיוחדות לכהנים, ומוכח שתפקיד נשיאת הארון בפנ"ע היה ציווי על הכהנים.

[ועי' בפרשת שלח (י"ד מ"ד) 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה', דשם הינו דין נשיאת הארון במלחמת מצוה בפנ"ע, וכן

מאיזה גיל עבדו הלויים באוהל מועד

איתא בפרשתן (ח' כ"ג - כ"ו), 'זאת אשר ללויים, מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אוהל מועד, ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד', ע"כ.

וכתב רש"י להקשות, דלעיל מיניה (במדבר ד' ג') כתוב 'מבן שלשים שנה', ומדוע כאן כתוב מבן עשרים וחמש שנה. וביאר בזה, שחמש שנים ראשונות היה לומד הלוי את הלכות העבודה באוהל מועד, ומתחיל לעבוד בפועל רק מבן שלשים שנה, וכמו שכתוב בפסוק (שם ד' מ"ז).

ועיין רשב"ם בפרשתן שלמד, דאכן עבודת משא הינה מבין שלשים עד חמישים, אמנם עבודת שמירה וכדומה מתחיל הלוי מבן כ"ה, וממשיך אף אחרי גיל חמישים כמ"ש (שם כ"ו) 'ושרת את אחיו באוהל מועד לשמור משמרת וכו'.

אולם דעת הרמב"ן היא, דעבודה המיוחדת לו מתחילה מבן שלשים, ומבן כ"ה יכול לעבוד בלי שזה יחשב לפקודתו, וכלשון הרמב"ן על בן כ"ה, 'ייהיה כשר לעבודה, ויבוא בכל אוות נפשו לעבוד עמהם ולסייעם בעבודה, אבל לא יהיה פקיד נגיד על עבודה ידועה', עיי"ש בטעם הענין.

פסול שנים בלויים בבית עולמים

והנה איתא במתני' חולין (כד.), כשר בכהנים פסול בלויים, פסול בלויים כשר בכהנים. ומבארת הגמרא, לויים - עבודתם מבין ל' עד בן חמישים, ושנים פוסלים בהם, ומשא"כ בכהנים דאין שנים פוסלים בהם, וכדאיתא בברייתא, כהן - משיביא שתי שערות עד שיזקין כשר לעבודה, אולם מומין פוסלים רק בכהנים ולא בלויים.

אכן, כל פסול שנים הנאמר גבי לויים הינו דוקא באוהל מועד שבמדבר, וכדאמרינן התם בגמרא, יכול אף בשילה ובבית עולמים כן, ת"ל 'לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא', לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף [אבל בבית עולמים, היו הלויים שוערים ומשוררים ולא נושאי משא, ובזה אין פסול שנים].

מצוה שאינה לדורות - מניית במנין המצוות

ויעיין בדברי הרמב"ם בספר המצוות (שורש השלישי) שכתב, דמצוות שאינן נוהגות לדורות, אין ראוי למנותן במנין המצוות, כיון שאין קרויין 'מורשה' אלא אותם שנוהגים לדורות. ומכלל זה כתב הרמב"ם דהמצוה האמורה בלויים 'ולא יעבוד עוד' היתה רק בזמן המשא, וכדאיתא בגמרא, אבל בבית עולמים לא נצטוו על כך, ומשום כן אין למנות מצוה זו במנין המצוות.

וכתב הרמב"ן (שם ד"ה וכן מה ששבש) וז"ל, במנותו 'ולא יעבוד עוד' דלויים, ואמר שאינה נוהגת אלא במדבר, אין הדבר כן, אבל היא מצוה הנוהגת בכל הדורות כ"ז שיצטרכו הלויים לשאת משא בכתף [והיינו

במלחמת מדין (ל"א ו') כתיב 'ואת פינחס בן אהרן הכהן לצבא וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו', פירש"י דכלי הקודש היינו הארון.

ובזה יתבאר הפסוקים בדברי הימים (ב' ה' ה') דכתיב, 'ויעלו את הארון ואת אוהל מועד ואת כל כלי הקודש אשר באוהל, העלו אותם הכהנים הלויים', ולהלן שם (פסוק ז') כתוב, 'ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית וכו'. ומבואר, דהלויים היו ממונים על כל כלי הקודש ובכללם הארון, אבל הכהנים היו ממונים על נשיאת הארון בפני עצמו.

נמצא, שמצות נשיאת המשכן וכליו הכללית - זוהי עבודה שהיתה שייכת לכלל הלויים, אבל כאשר הציווי הינו לשאת את הארון לבד, זוהי מצוה המוטלת רק על הכהנים.

ועפ"י י"ל דדוקא בדין עבודת הלויים נאמר מבין שלושים עד בן חמישים שנה, ובה נאמר 'ולא יעבוד עוד', ואיסור זה בטל מאז בניית

המקדש שהרי לאחר מכן לא הותרו הבמות, אבל בעבודה המיוחדת לכהנים, לא נאמר דין של פסול שנים, כמו בשאר עבודות הכהנים.

ואפשר להוסיף עוד, דכיון דנשיאת המשכן וכליו מצוה אחת הן, אזי כל דין משא הנאמר ללויים היה דוקא כאשר אף המשכן עצמו היה נישא וניטל, ואז היו נושאים את כל הכלים איתו, אבל לאחר בניית המקדש, דכבר לא שייך מצוה לשאת את המקדש, אז כל המצוה הקשורה לכלל הלויים בטלה, אבל מצות נשיאת הארון בתורת ארון שהיא מצוה נפרדת מציווי משא המשכן וכליו - קיימת לדורות ואינה בטלה.

ומיושבים היטב דברי הרמב"ם, דלעולם משא הארון בתור ארון היה שייך לכהנים, ותורתנו לא תשתנה לעולם, ומנאה הרמב"ם בספה"מ (מצוה ל"ד) שחיוב נשיאת הארון בכתף נעשית ע"י הכהנים, אבל האיסור ד'ולא יעבוד עוד', אינו נוהג לדורות, ולכך אינו נמנה במנין המצוות.

ביאור יסוד אמירת יעלה ויבוא

שהיום אין לנו תמידין, לא תיקנו יעלה ויבוא.

והנה תפילות נגד תמידין תיקנום, ומצינו בדברי הרי"ף (ברכות כא) שלמד הלכה למעשה מתמידין לתפילות, שכתב שהמתחיל תפילה על דעת שהיא תפילת חובה ונזכר שכבר התפלל, חייב להפסיק, כמו שגבי קרבן תמיד מקריבים רק קרבן אחד בבוקר ואחד בין הערבים, כך הוא אף לענין תפילות חובה, דחובתנו להתפלל רק תפילה אחת ולא שתיים.

וכן מצינו שאין מתפללים תפילת נדבה בשבת, וטעם הדבר, משום שבשבת לא הקריבו נדרים ונדבות, והדין נותן שאף בתפילות לא יתפללו נדבה הואיל וכנגד תמידין תיקנום.

עוד יש לנו ללמוד מכך, שכשם שהקרבת התמיד מתקבלת אם היא במחשבה נכונה ולא במחשבת פיגול, אם חשב חוץ לזמנו או למקומו, כך צריכה להיות התפילה - עם מחשבת 'שיותי ה' לנגדי תמיד' כמדבר לפני המלך, מן הלב, ולא מן הפה, ותפילה כזו המגיעה לפני ה', צריכה לגרום שמחה לאדם, על כך שזכה לדבר עם המלך ויודע שהמלך שומע אותו, כענין קרבן תמיד.

ולפי"ז נבין את דברי רש"י בסוף הפרשה (י"ב י"ג) כאשר נצטרעה מרים ועמד משה לבקש עליה רחמים, וכתב רש"י ז"ל, מפני מה לא האריך משה בתפילה, שלא יהיו ישראל אומרים 'אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה', ע"כ.

ולכאורה הדבר תמוה, הרי ודאי שזה מה שהיה צריך לעשות, וכ"ש ביום צרה - שחיוב התפילה הינו מדאורייתא [כמ"ש הרב המגיד בריש הלכות תענית, ובכס"מ בשם הרמב"ן ריש הלכות תפילה].

אבל הוא הדבר, שתפילת משה רבינו היתה כשר ועבד שמתקבלים לפגישה עם המלך, וכל דקה שהם איתו, מדגישה את חשיבותם, ולכן בשביל משה רבינו היתה התפילה זמן של התעלות ושמחה, וזהו שיאמרו 'אחותו בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה'.

ועובדא דכירנא באבי מורי זצ"ל, שכאשר היה בדרכו לביתו מתפילת שחרית כותיקין, היה שר ומפזם כל הדרך מרוב שמחה שזכה להתפלל, וזהו שמחה נגד התמידין, וזהו 'ביום שמחתכם'. ית"ר שנזכה להרגיש כך בתפילתנו.

כתוב בפרשתנו (במדבר י"י), 'וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכו' והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם'. והנה במועדים ובראשי חודשים תיקנו לנו חז"ל לומר יעלה ויבוא בתפילות ובברכת המזון, ומתקיים בזה 'ותקעתם בחצוצרות', והוא כיון שתקיעה מרמזת למידת הרחמים, כי תקיעה פשוטה היא, וכלשון הפסוק 'כי ימינך פשוטה לקבל שבים', וכ"כ הרמב"ן (שם).

ומה שאנו צריכים רחמים במועדים, יש לבאר עפ"י"מ שכתב המאירי (בהקדמתו למס' ברכות) בביאור הפסוק 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', דהמועדים הם עת לעשות לה', והיינו להתחזק בעבודת המועד ולעלות מדרגה באותו ענין, וכגון לעבוד ולהרגיש את השמחה שקיבלנו את התורה בחג השבועות, ואם לא מנצלים את המועדים למטרה, הרי זה 'הפרו תורתך', וא"כ בימים טובים ובמועדים צריכים להוסיף קדושה, ואם לא עושים כן, צריכים רחמים, ואם מנצלים את המועד כהלכתו, הרי זה גופא יעורר את הרחמים, והם יהיו לרצון לפני אלוהיכם, וזהו ביאור 'יעלה ויבוא יגיע יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר', וכמבואר בפסוק 'והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם', דע"י המועדות נעשים רצויים לפניו יתברך.

והנה בסוף יעלה ויבוא אנו מבקשים, 'פקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים', והביאור בזה, דבפסוק לעיל שם (י"ט) כתוב, 'וכי תבואו מלחמה בארצכם וכו' והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלוהיכם', ופירוש והרעותם היינו תרועה, שיש להריע כדי לשבר את מידת הדין ולהופכה לרחמים, וזהו שכתוב ונזכרתם לפני ה'-ו-ה שהוא שם של רחמים, ועי"ז נושעתם מאויביכם.

אבל במועדים - ע"י התעלותנו במצות המועד זוכים לרחמים, ויש רק תקיעה בלי תרועה, ולכן כתוב 'ונזכרתם לפני אלוהיכם' ולא כתוב לפני ה' ככתוב בפסוק ט', כיון שע"י המועד זוכים ל'ונזכרתם לפני ה'', ולכך מכח המועד אנו מבקשים, 'והושיענו בו לחיים טובים, ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו'.

ומהו 'וביום שמחתכם', כתוב בספרי בשם רבי נתן - אלו התמידין, ובפשטות הביאור בזה, דע"י הקרבת התמידים דבר יום ביומו מקיימים 'את קרבי לחמי', והם משפיעים שפע גשמי על עם ישראל, וכל תמידין הם זמן של שמחה וזמן של רחמים, וכיון